

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต กับพฤติกรรมการปฏิบัติงาน ตามหน้าที่ของพยาบาลวิชาชีพ

รวีวรรณ ศรีเพ็ญ พบ.ม. (พัฒนาสังคม)*

ภัสพร ขำวิชา วท.ม. (สาขาพยาบาลศาสตร์)**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : มี 2 ประการ คือ ประการแรก ศึกษาลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ประการที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมส่วนบุคคลได้แก่ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัย สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัวและการศึกษาเพิ่มเติมที่แตกต่างกันจะมีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลแตกต่างกันหรือไม่

รูปแบบการวิจัย : การวิจัยเชิงสำรวจ

กลุ่มตัวอย่าง : พยาบาลวิชาชีพในแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรม สูตินรีเวชกรรม และกุมารเวชกรรม ของวิทยาลัยแพทยศาสตร์กรุงเทพมหานครและวชิรพยาบาล โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลตากสิน และโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ สำนักงานการแพทย์กรุงเทพมหานคร จำนวน 436 คน ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2543 ถึง กันยายน 2543 (รวมระยะเวลา 3 เดือน)

วิธีดำเนินการวิจัย : แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล มีค่าความเชื่อมั่นดังนี้ 0.79, 0.87 และ 0.84 ตามลำดับ ได้ใช้การวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 3 ทาง ทั้งในกลุ่มรวม และกลุ่มย่อย วิเคราะห์การถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ตัววัดที่สำคัญ : ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลวิชาชีพ

ผลการวิจัย : ที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรก ในการวิจัยพบว่า ลักษณะทางสังคมส่วนบุคคลในด้านลักษณะงานตรงกับอุปนิสัยที่มีความแตกต่างกัน จะมีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.001 ด้านสถานภาพสมรสที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการปฏิบัติงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 และด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อลักษณะทางจิตที่แตกต่างกันด้วย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 นอกจากนี้ยังพบว่าในด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน จำนวนสมาชิกในครอบครัวและการศึกษาเพิ่มเติมไม่พบความแตกต่างกันในลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพยาบาลวิชาชีพ

* ภาควิชาการพยาบาลพื้นฐาน วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์

** ภาควิชาการพยาบาลอายุรศาสตร์ - ศัลยศาสตร์ วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์

ประการที่สอง พบอีกว่า ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางจิต มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 ($r = 0.50, 0.38, 0.31$ ตามลำดับ)

ประการที่สาม เมื่อวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบมีขั้นตอนระหว่างตัวแปรทำนายกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลมีความแตกต่างกัน เมื่อนำลักษณะทางพุทธเข้ามาเป็นตัวทำนายสามารถอธิบายความผันแปรของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลวิชาชีพ ได้ร้อยละ 25.0 และเมื่อนำลักษณะทางจิตเข้าสมการสามารถอธิบายความผันแปรของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลวิชาชีพได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 26.8

สรุป : ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางจิตมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 จึงควรมีการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมให้พยาบาลวิชาชีพได้มีโอกาสศึกษา และรับรู้เกี่ยวกับความรู้ทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น เช่น การจัดอบรมทางจริยธรรม ซึ่งมีศาสนสถานหลายแห่งที่มีการจัดอบรมให้นักศึกษา, ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป และควรจัดให้มีการทดสอบทางด้านจริยธรรม และทัศนคติต่อวิชาชีพ เพื่อเป็นแนวทางในการคัดเลือกนักศึกษาพยาบาลและเป็นการพัฒนาวิชาชีพด้วย

Abstract

Relationship between Buddhist Characteristics, Psychological Characteristics and Performance Behavior of Professional Nurses

Raveewan Sribhen MA (Social Development)*

Patsaporn Kamvicha MSc (Nursing)**

* Fundamentals Nursing, Kuakarun College of Nursing

** Medical - Surgical Nursing, Kuakarun College of Nursing

Objective : Firstly to find out whether the nurses' Buddhist characteristics, psychological characteristics and the performance behavior had any positive relationship with one another and secondly to see whether different background variables (i.e., number of working years, nature of work that matched the subject's character, marital status, monthly income, number of family members and additional training) led to the difference in the Buddhist characteristics, the psychological characteristics and the performance behavior,

Study design : Survey research.

Subjects : The sample consisted of 436 professional nurses in the general practice section, the surgery section, the obstetrics and gynecology section and the pediatrics section at BMA Medical College and Vajira Hospital, Central Hospital, Taksin Hospital, and Charoenkrung Pracharak Hospital.

Methods : The questionnaires were composed of Buddhist characteristics, psychological characteristics and performance behavior ($r = 0.79, 0.89$ and 0.84 , respectively). Percentage, mean, three-way variation multiple regression and one-way analysis of variance were used for the whole samples and subgroups.

Main outcome measures : The Buddhist characteristics, the psychological characteristics and the performance behavior.

Results : Three findings were stated below. First, it was found that difference in the nature of work that matched the character led to a significant difference in the Buddhist characteristics, psychological characteristics and the performance behavior at the 0.001 level. Also, difference in marital status contributed to a significant difference in their performance behavior at the 0.05 level. Next, the difference in monthly income led to the difference in their psychological characteristics at the 0.05 level. However, no significant difference was found when the number of working work, number of family members and additional training were considered. That was these factors had no impact on their Buddhist characteristics psychological characteristics, and performance behavior.

Second, the nurses' Buddhist characteristics and psychological characteristics were found to have a positive relationship with their performance behavior at the 0.05 level ($r = 0.50, 0.38, \text{ and } 0.31$ respectively).

Third, when the multiple regression was used to find out which set of variables could accurately predict their performance behavior, it was found that the Buddhist characteristics could predicted the performance behavior with 25 percent correct. When the psychological characteristics were considered, the performance behavior could be predicted with additional 26.5% correct.

Conclusion : The nurses' Buddhist characteristics and psychological characteristics were found to have a positive relationship with their performance behavior at the 0.05 level. The Professional nurses should be given more opportunity to join the activities that provide them with Buddhist knowledge, such as a training course on ethics offered at various monasteries or sanctuaries for students, government officials and the general public and the nurses should be administered a test on their ethics and attitude toward this career. This was a method to select student nurses and to develop this vocation.

Key words : Buddhist characteristics, psychological characteristics, performance behavior, nurse

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั้นได้รับการยอมรับและเห็นด้วยที่จะให้คนเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ซึ่งได้มีการให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์น่าจะหมายถึง

(1) การเสริมสร้างให้บุคลากรมีประสิทธิภาพในการทำงาน นั่นคือ ทำงานได้ถูกต้อง สำเร็จตามเป้าหมายในเวลาที่กำหนด ทำงานเต็มความสามารถ ด้วยความตั้งใจ พากเพียรและมีความพอใจในการทำงาน

(2) การป้องกัน มิให้เกิดความผิดพลาด อุบัติเหตุ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รวมทั้งการหยุดงาน หนึ่งงาน และลาออก

(3) การปรับเปลี่ยนแก้ไข เพื่อคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรในขณะนั้น หรืออาจสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการส่งเสริม ป้องกัน และปรับเปลี่ยนองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงาน เพื่อให้เกิดผลดี

ที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้งต่อบุคลากรและต่อองค์กร” ซึ่งทุกองค์กรต่างก็มีเป้าหมายที่ต้องการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง และเป้าหมายที่สูงกว่านั้นคือ เพื่อให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี (quality of work life)

จากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะเห็นได้ว่า มุ่งเน้นไปที่ทักษะความสามารถในการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัย ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่เพียงพอ ควรจะมีการพัฒนาในด้านอื่นๆ ด้วย นักพัฒนาได้เสนอเนื้อหาของการพัฒนาไว้ 3 กลุ่ม

- (1) ทักษะการทำงาน (job skill)
- (2) การรู้จักตนเอง (self-awareness)
- (3) แรงจูงใจ (motivation)

ซึ่ง ศ.ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน¹ ได้ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาหรือลักษณะที่เหมาะสม ที่จะช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตของการทำงานที่ดีของคนไทย โดยรวบรวมผลงานวิจัยที่ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน เพื่อนร่วมงาน และลูกศิษย์ ร่วมทำติดต่อกันมาแล้วเสนอเป็นทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ² ซึ่งกล่าวไว้ว่ามีลักษณะที่สำคัญอยู่ 8 ประการ แบ่งเป็นส่วนราก 3 ประการ และส่วนลำต้น

ของต้นไม้ 5 ประการ ลักษณะทั้ง 8 นี้ จะช่วยให้ต้นไม้มนุษย์
ผลิตดอกออกผลมาเป็นชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพ นั่นคือ
คุณภาพชีวิตการทำงาน อันได้แก่ ทำงานได้ดี ถูกต้องปลอดภัย
และมีความพอใจในงาน มีรากฐานมาจากลักษณะ 3 ประการ คือ

- (1) สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด
- (2) สุขภาพจิตดี ร่าเริง แจ่มใส
- (3) ความรู้ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มา

ประกอบกับส่วนของลำต้นที่หล่อเลี้ยงพัฒนาให้แข็งแรง
คือ จิต ลักษณะ 5 ประการ ซึ่งเป็นแกนค้ำจุนชีวิตและชีวิตการ
ทำงาน ได้แก่

- (1) ทศนคติ ค่านิยม ที่มีต่อการทำงานและสถานการณ์
แวดล้อมทั่วไป
- (2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ รวมถึงความมีมานะ พากเพียร
ไปสู่ความสำเร็จ
- (3) ความเชื่ออำนาจในตน-นอกตนจากหรือเชื่อใน
ความสามารถและการกระทำของตนเอง
- (4) การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน คือ การมองเห็นความ
ก้าวหน้าในอาชีพและรู้กาลเทศะ อดได้ รอได้ ปฏิบัติตนได้
เหมาะสม
- (5) มีเหตุผลเชิงจริยธรรม มีจริยธรรม ชี้อตรง ชี้อสัตย์
เห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

การนับถือศาสนาของคนไทยมีความหลากหลายในด้าน
ความเชื่อและการปฏิบัติ เนื่องจากพุทธศาสนามีเนื้อหาที่สลับ
ซับซ้อนมาก ในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับจักรวาล โลก สิ่งมีชีวิต
และตัวมนุษย์เอง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งด้านที่
เกี่ยวกับกาย วาจา และจิตใจของมนุษย์ คำสอนของพระพุทธเจ้า
ในศาสนาพุทธปรากฏชัดถึงการยอมรับ ถึงคุณค่าทางสังคมมนุษย์
พระราชวรานูณี (ประยูร ปยุตโต)³ ได้ยืนยันความจริงข้อนี้ว่า
“พระพุทธธรรมมองเห็นชีวิตด้านในของบุคคลโดยสัมพันธ์กับ
คุณค่าด้านนอก คือทางสังคมด้วย และถือว่าคุณค่าทั้งสองด้าน
นี้เชื่อมโยงต่อเนื่องถึงกัน ไม่แยกจากกันและสอดคล้องเป็นอัน
หนึ่งอันเดียวกัน” สรุปได้ว่ามนุษย์จะต้องรู้จักตนเองรู้จักโลก
ภายนอกจึงจะเข้าใจวิถีทางดำเนินชีวิตที่ประเสริฐสุดได้ ความจริง
ระดับสูงสุดในศาสนาพุทธอาจแยกอธิบายออกได้ 4 ประการ³ คือ

- 1) กฎไตรลักษณ์ เป็นกฎของธรรมชาติ ประกอบด้วย
สภาวะ 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
- 2) อริยสัจธรรม คือธรรมที่เป็นความจริงอย่างประเสริฐ
เป็นความรู้หรือหนทางนำไปสู่มรรคผลนิพพาน โดยให้รู้ว่าคุณ
คืออะไร (ทุกข์) เหตุของทุกข์ (สมุทัย) เกิดขึ้นได้อย่างไรจะหา

ทางดับทุกข์ (นิโรธ) ได้อย่างไร ผลที่เกิดขึ้นจากการดับทุกข์
(มรรค) นั้นเป็นอย่างไร⁴

3) ปฏิจจสมุทบาท คือ สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดขึ้น
เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีความดับเป็นธรรมดา⁴

4) นิพพาน คือ ธรรมชาติที่พ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง
คือ ดัชนีห้าโดยเฉพาะมีอยู่ 3 ประการ คือ ไม่มีนิมิตเครื่อง
หมายใด ๆ (อนิมิตตนินพพาน) ไม่มีราคะ โทสะ โมหะเหลืออยู่อีก
(อัปปณิติดินพพาน) วางจากราคะ โทสะ โมหะ สูญสิ้นจากกิเลส
อาสวะ และขันธ 5 (สูญญตนินพพาน)

ในการพิจารณาอิทธิพลของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของ
บุคคล ควรจะพิจารณาได้ใน 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรม (culture)
และโครงสร้างของสังคม (social structure)

วัฒนธรรม เป็นแบบของเกณฑ์ปกติ ซึ่งรวมทั้งประเพณี
ความเชื่อ ค่านิยม และความคิดซึ่งสังคมได้พัฒนาส่งทอดไปยัง
ชนรุ่นใหม่ โดยมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เช่น การ
แต่งกาย การรับประทานอาหาร การอบรมเลี้ยงดูเด็ก เป็นต้น

โครงสร้างของสังคม หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใน
สังคมมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบแนวราบ เป็นความสัมพันธ์ของ
สมาชิกในสังคมที่มีฐานะเท่าเทียมกัน เช่น พี่น้อง สมาชิกของ
สมาคมใดสมาคมหนึ่ง อีกแบบหนึ่งคือ แบบแนวตั้ง เป็นความ
สัมพันธ์ในลักษณะแบ่งชนชั้นต่างๆ ของคนในสังคม มีการแยก
ระหว่างผู้มีฐานะบรรดาศักดิ์กับคนธรรมดา และผู้รับใช้ชัดเจน
ตำแหน่งและบทบาทในสังคม ทฤษฎีจริยธรรมแทบทุกทฤษฎี
จะพาดพิงถึงประสบการณ์ทางสังคมของบุคคล ว่าเป็นต้นเหตุ
ของการเกิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของบุคคล นอกจาก
นั้น คนที่ได้รับประสบการณ์คล้ายคลึงกัน แต่อาจมีความ
สามารถที่จะรับรู้ และเข้าใจประสบการณ์นั้นไม่เท่าเทียมกัน
เนื่องจากสาเหตุที่วัย เพศ ฐานะต่างกัน⁵

จากการวิจัยของ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน⁶ ใน
เยาวชน พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีแนวโน้มสัมพันธ์
กับระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมของเยาวชน
เยาวชนที่มาจากครอบครัวฐานะต่ำมีจริยธรรมต่ำกว่าเยาวชนที่
มีฐานะปานกลางและสูง ซึ่งทำให้สรุปได้ว่าการใช้เหตุผลเชิง
จริยธรรม แม้ว่าจะมีหลักฐานไม่เด่นชัดโดยทั่วไป แต่มีแนวโน้ม
ว่าแตกต่างกันในกลุ่มบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม
ต่างกัน นอกจากเหตุผลเชิงจริยธรรมจะสัมพันธ์กับลักษณะ
จริยธรรมอื่นๆ เช่น ทศนคติเชิงจริยธรรม พฤติกรรมจริยธรรม
และลักษณะมุ่งอนาคต จึงอาจทำให้สันนิษฐานได้ว่าข้าราชการ
ที่มีระดับเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัวสูงย่อมมีจริยธรรม

สูงกว่าผู้ที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธ อันได้แก่ ความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต อันได้แก่ สุขภาพจิต ทักษะคิดต่อวิชาชีพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจใน-นอกคน การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน และเหตุผลเชิงจริยธรรม กับพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของสังคม เพื่อจะได้ทราบว่า พยาบาลวิชาชีพที่มีลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิตแตกต่างกันจะมีผลต่อการทำ งานของพยาบาลวิชาชีพแตกต่างกันหรือไม่ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ระยะเวลาในการทำงาน ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัย สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือนและการศึกษาเพิ่มเติมที่แตกต่างกันจะมีผลต่อลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิตและพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลหรือไม่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาว่าลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะทางสังคมส่วนบุคคลได้แก่ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัย สถานภาพสมรส รายได้ต่อเดือน และการศึกษาเพิ่มเติมที่แตกต่างกันจะมีลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลแตกต่างกันหรือไม่

ประชากรตัวอย่างและวิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

พยาบาลวิชาชีพในสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ที่วิทยาลัยแพทยศาสตร์กรุงเทพมหานครและวชิรพยาบาล จำนวน 240 คน โรงพยาบาลกลาง 114 คน โรงพยาบาลตากสิน 56 คน และโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ 75 คน โดยการสุ่มจากหอผู้ป่วยอายุรกรรม ศัลยกรรม สูติรีเวชกรรม และกุมารเวชกรรม (คิดเป็นร้อยละ 35 จากพยาบาลวิชาชีพของแต่ละโรงพยาบาล)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามในการวิจัยมี 3 แบบวัด คือ

1) แบบวัดพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของ

พยาบาล

2) แบบวัดลักษณะทางจิต

3) แบบวัดลักษณะทางพุทธศาสนาและคำถามเกี่ยวกับข้อมูลวัดทางสังคมส่วนบุคคลของพยาบาล

แบบวัดพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล ประกอบด้วยแบบวัดประเมินการดูแลผู้ป่วย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จำนวน 25 ข้อ ประกอบด้วยข้อคำถามแบบประเมินค่า 6 หน่วย มีค่าความเชื่อมั่น 0.84 โดยผู้วิจัยสร้างจากแนวความคิดการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม และประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง แบบวัดลักษณะทางพุทธจำนวน 40 ข้อ ประกอบด้วยข้อคำถามแบบประเมินค่า 6 หน่วย^๑ เกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา มีค่าความเชื่อมั่น 0.79 แบบวัดลักษณะทางจิต^๒ จำนวน 107 ข้อ ประกอบด้วยข้อคำถามแบบประเมินค่า 6 หน่วย เกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่ สัมฤทธิ์ที่ทัศนคติต่อวิชาชีพ ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคน สุขภาพจิตและลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตนมีค่าความเชื่อมั่น 0.87 แบบวัดลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต ผู้วิจัยใช้แบบสอบของ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธมนาวิน การให้คะแนนของแบบวัดทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งมีข้อคำถามทั้งเชิงบวกและลบ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

คำตอบ	เชิงบวก	เชิงลบ
จริงที่สุด	6	1
จริง	5	2
ค่อนข้างจริง	4	3
ค่อนข้างไม่จริง	3	4
ไม่จริง	2	5
ไม่จริงที่สุด	1	6

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 3 ทาง ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อย โดยแบ่งลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมปฏิบัติงานเป็น 2 กลุ่ม โดยใช้ค่า mean ในการแบ่งเป็นกลุ่มสูงมากกว่า mean ของกลุ่มต่ำที่ต่ำกว่า mean การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุแบบขั้นตอน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการหาความสัมพันธ์ของตัวแปร ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่นำเสนอในที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต กับพฤติกรรมการปฏิบัติตามหน้าที่ของพยาบาล ซึ่งมีผลสรุปสำคัญบางประการ ดังนี้

เมื่อวิเคราะห์ความเปรียบเทียบลักษณะทางสังคม กับ ลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล พบว่า

1) ระยะเวลาในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมไม่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างทั้ง 3 ด้าน (ลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต และพฤติกรรมการปฏิบัติงาน) แต่เมื่อแบ่งกลุ่มทั้ง 3 ด้าน เป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ จะพบว่าพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลในกลุ่มต่ำมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มระยะเวลาการปฏิบัติงาน 1 - 5 ปี และกลุ่มระยะเวลาการปฏิบัติงาน 10 ปีขึ้นไป ($p = 0.05$)

2) ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัยโดยภาพรวมจะพบว่าทั้ง 3 ด้าน มีความแตกต่างกันใน 3 กลุ่ม ($p < 0.05$) แต่เมื่อนำ 3 ด้าน มาแบ่งเป็นกลุ่มสูง-ต่ำ พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลและลักษณะทางพุทธ มีความแตกต่างกันในลักษณะงานตรงกับอุปนิสัยกลุ่มชอบและเฉยๆ ทั้งกลุ่มสูง ($p = 0.05$) และกลุ่มต่ำ ($p < 0.05$) ส่วนลักษณะทางจิต มีความแตกต่างกันในลักษณะอุปนิสัย ชอบและเฉยๆ เฉพาะกลุ่มสูงเท่านั้น ($p < 0.05$)

3) สถานภาพสมรส พบว่า ทั้งโดยภาพรวมและการแบ่งกลุ่มสูง-ต่ำมีความแตกต่างกันเรื่องพฤติกรรมการปฏิบัติงานเฉพาะกลุ่มสูงในกลุ่มโสดและสมรส ($p=0.05$)

4) ส่วนเรื่องรายได้ต่อเดือน มีความแตกต่าง ($p=0.05$) ในภาพรวมด้านลักษณะทางจิตในระดับรายได้ 5,000 - 10,000 บาท, 10,001 - 15,000 บาท, 15,001 - 20,000 บาท, และ 25,001 - 30,000 บาท ซึ่งไม่แตกต่างกันในการแบ่งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

5) ในเรื่องจำนวนสมาชิกในครอบครัวและการศึกษา

เพิ่มเติมพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันเลยในทั้งภาพรวมและการแบ่งกลุ่มสูง-ต่ำ ดังตารางที่ 1 และ 2

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิต กับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล พบว่า ลักษณะทางพุทธศาสนาและลักษณะทางจิต มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ < 0.05 ($r = 0.50, 0.38, 0.31$ ตามลำดับ) (ตารางที่ 3)

เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างตัวแปรทำนาย กับ พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลมีความแตกต่างกัน เมื่อนำลักษณะทางพุทธเข้ามาเป็นตัวทำนาย สามารถอธิบายความผันแปรของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลได้ร้อยละ 25.0 และเมื่อนำลักษณะทางจิตเข้าสมการจะสามารถทำนายความผันแปรของพฤติกรรม การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.8 (ตารางที่ 4)

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลกับความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติตามแนวพุทธ เหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทศนคติต่อวิชาชีพ ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกคน สุขภาพจิต และลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมคน พบว่า พยาบาลที่มีพฤติกรรมการปฏิบัติงานดีอยู่ในกลุ่มสูงจะมีคุณลักษณะทางพุทธในด้านความเชื่อทางพุทธศาสนา และการปฏิบัติตามแนวพุทธดี ($p < 0.05$) และพยาบาลที่มีพฤติกรรมการปฏิบัติงานดีในกลุ่มสูงจะมีคุณลักษณะทางจิตในด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทศนคติต่อวิชาชีพ ความเชื่ออำนาจในตน-นอกตน และลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมคนในระดับดี ($p < 0.05$) เช่นกัน ส่วนด้าน สุขภาพจิตของพยาบาลพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลทั้งกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในภาพรวมของลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล จำแนกตามลักษณะทางสังคม

กลุ่ม	จำนวน	ลักษณะทางพุทธ		ลักษณะทางจิต		พฤติกรรมการปฏิบัติงาน	
		mean	SD	mean	SD	mean	SD
ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน							
1 - 5 ปี	169	173.65	14.41	440.72	38.97	125.14	12.96
5 - 10 ปี	105	175.61	11.49	446.61	34.85	125.15	13.69
10 ปี ขึ้นไป	158	176.63	13.45	445.95	36.51	126.21	13.40
ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัย							
ชอบ	177	179.88***	12.81	432.04***	37.57	130.29***	2.44
เฉยๆ	217	172.19***	13.13	437.00***	34.45	122.23***	12.52
ไม่ชอบ	39	170.46***	11.79	433.28***	40.62	122.0***	10.48
สถานภาพสมรส							
โสด	295	174.29	12.98	440.36	36.55	124.53*	12.49
สมรส	128	177.22	14.51	448.24	38.42	127.77*	13.88
หม้าย/แยกกันอยู่	9	177.00	9.70	447.66	30.01	126.55	9.11
รายได้ต่อเดือน							
5,000 - 10,000 บาท	196	173.78	14.01	438.88*	37.59	124.74	12.87
10,001 - 15,000 บาท	146	176.57	11.78	447.12*	35.77	125.63	13.03
15,001 - 20,000 บาท	67	174.80	14.11	440.04*	36.45	125.97	12.82
20,001 - 25,000 บาท	17	181.88	16.54	450.88	40.25	131.94	14.01
25,001 - 30,000 บาท	6	178.66	8.38	476.00*	29.85	126.00	7.01
จำนวนสมาชิกในครอบครัว							
1 - 4 คน	217	174.81	13.97	439.65	36.62	125.94	12.96
5 - 8 คน	181	175.17	13.28	444.23	37.26	125.29	12.98
9 คนขึ้นไป	33	177.84	10.38	452.84	32.95	123.39	12.60
การศึกษาเพิ่มเติม							
การพยาบาลเฉพาะทาง	80	176.22	13.78	443.72	41.18	126.60	13.98
ปริญญาโท	30	177.33	13.90	435.70	26.24	124.80	10.30
ไม่ได้ศึกษาเพิ่มเติม	326	174.80	13.30	443.50	36.90	125.30	12.80

*มีนัยสำคัญที่ระดับ 0 .05 ** 0.01 *** 0.001

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในกลุ่มย่อยของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล ลักษณะทางพุทธ และลักษณะทางจิต จำแนกตามลักษณะทางสังคมส่วนบุคคล

กลุ่ม	ลักษณะทางพุทธ		ลักษณะทางจิต		พฤติกรรมการปฏิบัติงาน	
	กลุ่มสูง	กลุ่มต่ำ	กลุ่มสูง	กลุ่มต่ำ	กลุ่มสูง	กลุ่มต่ำ
ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน						
1 - 5 ปี	185.97	163.34	470.34	410.75	134.94	114.24*
5 - 10 ปี	184.21	166.16	469.65	417.08	136.77	144.98
10 ปี ขึ้นไป	185.96	165.50	474.53	415.89	136.18	116.74*
ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัย						
ชอบ	187.32**	167.66***	475.62*	417.65	137.48*	117.92***
เฉยๆ	183.63**	163.12***	466.59*	413.53	134.06*	114.00***
ไม่ชอบ	184.16	164.37	478.21	408.12	133.42	115.60
สถานภาพสมรส						
โสด	185.06	164.70	470.02	413.58	134.94*	115.14
สมรส	186.50	164.51	475.62	415.18	137.96*	115.86
หม้าย/แยกกันอยู่	184.00	168.25	466.20	424.50	131.33	17.00
รายได้ต่อเดือน						
5,000 - 10,000 บาท	185.57	163.65	468.34	411.16	134.99	114.71
10,001 - 15,000 บาท	184.75	166.24	474.20	418.63	135.99	115.00
15,001 - 20,000 บาท	185.33	164.58	472.12	412.41	137.23	116.84
20,001 - 25,000 บาท	193.00	166.00	479.88	418.25	139.00	119.00
25,001 - 30,000 บาท	183.00	170.00	483.20	440.00	131.67	120.33
จำนวนสมาชิกในครอบครัว						
1 - 4 คน	185.83	164.27	471.61	414.30	135.68	115.53
5 - 8 คน	185.15	164.62	470.63	413.06	136.06	115.30
9 คนขึ้นไป	185.55	168.60	473.75	420.69	133.80	114.72
การศึกษาเพิ่มเติม						
การพยาบาลเฉพาะทาง	186.11	164.13	478.20	410.92	136.54	115.35
ปริญญาโท	188.00	165.14	461.00	418.83	134.41	117.82
ไม่ได้ศึกษาเพิ่มเติม	185.16	164.77	471.03	414.62	136.31	115.16

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** 0.01 *** 0.001

ตารางที่ 3 ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางพุทธ ลักษณะทางจิต กับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล

ตัวแปร	ลักษณะทางพุทธ	ลักษณะทางจิต	พฤติกรรมการปฏิบัติงาน
ลักษณะทางพุทธ	1.000		
ลักษณะทางจิต	0.38***	1.000	
พฤติกรรมการปฏิบัติงาน	0.50***	0.31***	1.000

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** 0.01, *** 0.001

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างตัวแปรทำนายกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล

ตัวแปรทำนาย	B	Beta	R	R2	t	p-value
ลักษณะทางพุทธ	0.42	0.44	0.50	0.250	10.03	0.001
ลักษณะทางจิต	0.4	0.14	0.51	0.268	3.22	0.001

ค่าคงที่ = 28.49 F = 79.26

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลกับความเชื่อทางพุทธศาสนา การปฏิบัติตามแนวพุทธ เหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทศนคติต่อวิชาชีพ ความเชื่ออำนาจในตน-นอกตน สุขภาพจิต และลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน

ตัวแปร	กลุ่ม	พฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล	
		กลุ่มสูง (ร้อยละ)	กลุ่มต่ำ (ร้อยละ)
ลักษณะทางพุทธ			
ความเชื่อทางพุทธศาสนา	สูง	66.2***	40.0
	ต่ำ	33.8	60.0***
การปฏิบัติตามแนวพุทธ	สูง	67.6***	30.5
	ต่ำ	32.4	69.5***
ลักษณะทางจิต			
เหตุผลเชิงจริยธรรม	สูง	60.6*	49.5
	ต่ำ	39.4	50.5*
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	สูง	66.7***	38.6
	ต่ำ	33.3	61.4***
ทัศนคติต่อวิชาชีพ	สูง	65.3***	40.0
	ต่ำ	34.7	60.0***
ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตน	สูง	64.4**	45.0
	ต่ำ	35.6	55.0**
สุขภาพจิต	สูง	43.1	48.2
	ต่ำ	56.9	51.8
ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน	สูง	69.9***	41.8
	ต่ำ	30.1	58.2***

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ** 0.01 *** 0.001

วิจารณ์

ผลการวิจัยพยาบาลวิชาชีพเกี่ยวกับลักษณะทางพุทธศาสนา 2 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อและการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาและลักษณะทางจิตที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ได้แก่ การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลอยู่ในเกณฑ์ดีสนองความต้องการของผู้รับบริการและสังคม จะเห็นได้ว่าความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาล ซึ่งพยาบาลที่มีความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนามากก็จะมีพฤติกรรมการปฏิบัติงานดี ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการทำงาน การรู้จักตนเองและแรงจูงใจ¹ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่สนับสนุนให้พยาบาลได้มีโอกาสศึกษาและรับรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาให้มากขึ้น เช่น การจัดอบรมทางด้านจริยธรรมโดยนำพยาบาลไปเข้าค่ายที่วัด ซึ่งมีหลายแห่งที่ให้บริการด้านนี้จะทำให้พยาบาลมีความเข้าใจและนำความรู้ทางศาสนามาปรับใช้กับชีวิตประจำวันในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี

ส่วนลักษณะทางจิต จะเห็นได้ว่า พยาบาลที่มีพฤติกรรมปฏิบัติงานตามหน้าที่ได้ดีก็จะมีลักษณะทางจิตอยู่ในเกณฑ์ดีด้วย ได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทักษะคิดต่อวิชาชีพ ความเชื่ออำนาจในตน-นอกตน และลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน² ส่วนในด้านสุขภาพจิตนั้นจะเห็นได้ว่าไม่มีความเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมการปฏิบัติงาน ด้วยวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตมนุษย์จึงจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตนด้วยความรับผิดชอบสูง ถึงแม้สุขภาพจิตจะดีหรือไม่ ในทำนองเดียวกันจะเห็นได้ว่า กลุ่มพยาบาลที่เลือกเรียนวิชาชีพพยาบาลโดยความสมัครใจหรือชอบในวิชาชีพจะส่งผลให้มีพฤติกรรมปฏิบัติงานที่ดี ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะทางพุทธและลักษณะทางจิตที่ดีด้วย ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวควรจะได้มีการทดสอบทางด้านจริยธรรมและทักษะคิดต่อวิชาชีพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของต้นไม้อจริยธรรม³ เพื่อจะได้ดอกผลเป็นพฤติกรรมปฏิบัติงานในหน้าที่ของพยาบาลที่ดี และเป็นแนวทางในการคัดเลือกผู้ที่เข้ามาเป็นพยาบาลวิชาชีพ นับได้ว่าเป็นการพัฒนาวิชาชีพส่วนหนึ่ง ส่วนด้านเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ก็ได้มีการพัฒนาด้านวิชาชีพโดยมีการจัดสรรเงินค่าวิชาชีพให้แก่พยาบาล ซึ่งอาจจะช่วยให้เศรษฐกิจของพยาบาลดีขึ้น

สรุป

ลักษณะทางพุทธและลักษณะทางจิต มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลในทางบวก ส่วนลักษณะทางสังคมในด้าน ลักษณะงานตรงกับอุปนิสัยสถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือนก็มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพยาบาลด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้รายงานขอขอบคุณ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน คณะพัฒนาสังคม สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการนำแบบสอบถามมาใช้ พร้อมการหาค่าสถิติในการวิจัย ขอขอบคุณพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในแผนกอายุรกรรม ศัลยกรรม สูติรีเวชกรรม และกุมารเวชกรรม ของวิทยาลัยแพทยศาสตร์กรุงเทพมหานครและวชิรพยาบาล โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลตากสิน และโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ที่ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

1. ดวงเดือน พันธุมนาวิน, งามดา วนันทานนท์, ดุษฎี โยเหลา, ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, อ้อมเดือน สดมณี, อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล และคณะ. ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : ใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน. บรรณาธิการ. รายงานการวิจัยมหาค. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540 : 1-97.
2. ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนานุคคล. กรุงเทพมหานคร:โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539 : 1-180.
3. สิวลิ สิวโล. จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539 : 40-53.
4. สังคม วรรณิสร. แนวทางดับทุกข์. กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2518 : 60-113.
5. ดวงเดือน พันธุมนาวิน, เพ็ญแข ประจวบปัจจนึก. จริยธรรมเยาวชนไทย. รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520 : 1-10.